

Films

De Europese Canon van Jann Ruyters

Jann Ruyters

Welke films zou u graag terugzien in een Europese canon van de hedendaagse cinema? Deze vraag legden wij voor aan Jann Ruyters, filmrecensent bij het dagblad *Trouw*.

Europa, Lars von Trier
Orlando, Sally Potter
Lola rennt, Tom Tykwer
Kleine Teun, Alex van Warmerdam
Rosetta, Jean-Pierre en Luc Dardenne
Beau Travail, Claire Denis
Irréversible, Gaspar Noé
Russian Ark, Alexander Sokurov
In this world, Michael Winterbottom
Caché, Michael Haneke

Wie de val van de Berlijnse muur als de chronologische grens neemt tussen de 'geschiedenis' (de films van Bergman, Tarkovski, Fellini, Visconti, Fassbinder) en het 'heden', mag constateren dat met de vorming van het nieuwe Europa de Europese artistieke cinema in het laatste decennium van de vorige eeuw uit het dal van de jaren tachtig geklommen is.

De hedendaagse filmauteurs staan meer op zichzelf dan die van vroeger. Afgezien van de Denen met hun Dogma-manifest (van wie alleen initiator Von Trier deze lijst heeft gehaald) waren er geen filmgolven of -scholen meer, zoals eerder wel de 'Neue Deutsche Welle' (jaren zeventig) of de 'nouvelle vague' (jaren zestig).

Binnen die diversiteit aan films en auteurs in de recente Europese cinema is er overigens wel een lijn te trekken van postmoderne ironie (*Europa*, *Lola rennt*) naar een nieuw engagement (*Rosetta*, *In this world*, *Caché*).

Boven aan mijn lijst staat de Deense magiër **Lars von Trier**, die in 1991 het nieuwe Europa binnendenderde met *Europa*, zijn spektakelfilm over de chaos in Duitsland direct na de Tweede Wereldoorlog. Von Triers film luidde het postmoderne tijdperk in de Europese cinema in. Zoals alle films van Von Trier is ook *Europa* een visueel overdonderende film met een blasfemische inhoud. Klassiek is de openingsscène met de hypnotiserende stem van Max von Sydow, die ons het naoorlogse Europa binnenleidt terwijl in beeld de treinrails voorbijschieten.

De Engelse **Sally Potter** verdient een plek in de hedendaagse canon met haar verfilming van Virginia Woolfs *Orlando*. Potter paarde postmoderne ironie aan visuele pracht in haar

verbeelding van de levensgeschiedenis van hoveling Orlando wiens lichaam de tand des tijds weerstaat en die na enkele eeuwen van geslacht verandert zonder dat haar/zijn wezen hierdoor wordt aangetast.

Met het hyperdynamische *Lola rennt* daagde Duitse regisseur **Tom Tykwer** het toeval en de klassieke narratieve filmtraditie uit. Lola krijgt twintig minuten de tijd om het leven van haar geliefde te redden en Tykwer toont in 'real time', onder dreunende technobeat, drie verschillende verhaallijnen. Afhankelijk van kleine toevalligheden krijgt het verhaal een ander verloop; maar ook de kleinere verhalen van de 'willekeurige' voorbijgangers krijgen een plek in deze film.

Nederlands buitenbeentje **Alex van Warmerdam** hoort in de canon met zijn beste film, *Kleine Teun*. Een bittere film die een beroep doet op Hollandse nostalgie (niertjes, zure zult, vissen bij de 'Z') zonder zelf nostalgisch te zijn. Van Warmerdam schept een fantasiewereld waarin Nederland is teruggebracht tot een aantal essentiële details; vertrouwd en toch vreemd.

De Belgische broers **Jean-Pierre** en **Luc Dardenne** markeren met hun films (*La Promesse*, *Rosetta*, *Le Fils* en *L'enfant*) de overgang van postmoderne ironie à la Von Trier naar het nieuwe engagement (Haneke, Winterbottom). Hun eerste Gouden Palm kregen zij voor het hyperrealistische *Rosetta*: over de zestienjarige Waalse Rosetta die met haar moeder in een trailerpark woont. De hectische camera volgt Rosetta's bewegingen op de huid. Het is een aan Dogma herinnerende indringende camera-voering, die echter bij de Dardennes wel de inhoud dient: het bestaan teruggebracht tot de jacht op een beter leven.

De films van de Franse regisseuse **Claire Denis** zijn als muziekstukken: sensueel, intiem, raadselachtig; belevenissen die zich niet gemakkelijk laten uitleggen. Denis zwerft (met vaste cameravrouw Agnès Godard) aanstekelijk om de feiten heen. In haar mooiste film, *Beau Travail*, verplaatst ze de handeling van Herman Melvilles *Billy Bud* naar het Franse vreemdelingenlegioen in een Oost-Afrikaanse enclave van Djibouti. *Beau Travail* draait om blikken, om kijken en bekeken worden.

De Franse 'rape-revenge'-thriller *Irréversible* van **Gaspar Noé** overstijgt het schandaal dat ontstond rondom haar negen minuten durende verkrachtingsscène. Het is een film die haar hyperrealisme tot symboliek weet te verheffen. *Irréversible* begint in de 'hel', als de verkrachting al heeft plaatsgevonden, en voert dan in de tijd terug. Van de razernij naar de rust; van de

Jann Ruyters

is filmrecensent bij het dagblad

Trouw

zondeval naar de oerscène: een vrouw ligt in de vroege avond ontspannen in het park. Het is een onvergetelijk slotbeeld dat de toeschouwer met diepe melancholie vervult.

Russian Ark van **Alexander Sokurov** biedt een rondleiding door de Hermitage van Sint Petersburg in een enkele opname van negentig minuten. Een Franse markies geeft commentaar op de personages die we aantreffen en de gebeurtenissen waar zij ons aan herinneren. *Russian Ark* is een wals door het museum; bekritiseerd om haar nostalgie naar het tsaristische Rusland maar volstrekt uniek in uitvoering en meeslependheid.

In this world van de veelstemmige filmauteur **Michael Winterbottom** biedt een rauw en realistisch verslag van de reis van twee Pakistaanse vluchtelingen via Afghanistan, Iran, Turkije, Italië en Frankrijk. De hoofdpersonen worden gespeeld door twee gelegenheidsacteurs afkomstig uit een kamp in Peshawar.

De Oostenrijker **Michael Haneke**, ten slotte, maakte zijn tot op heden indrukwekkendste film met *Caché*, een psychologische thriller waarin Haneke, net als in zijn eerdere films, ons (westerse) alledaagse egocentrisme en opportunisme aanklaagt. De kracht van deze 'Haneke' schuilt in de thrillervorm: de verborgen camera, de onzichtbare bespieder, die de hoofdpersoon en zijn vrouw bespiedt, maar ook de toeschouwer gevangen houdt. Van wie is die blik? Is dat het geweten dat opspeelt? Het onbewuste? Is het God? Haneke zelf? Wie zal het zeggen. Weet wel dat hij ook u bespiedt!